

דין בא במחותרת / אלעד יניר, ז' 3

לאחר מעמד הר סיני בו קיבל עם ישראל את התורה אנו מגיעים לפרשת משפטים. בפרשת משפטים אנו יורדים לפרטי המצוות ודקדוקיהן. אחת המצוות בה נצטוונו במעמד הר סיני היא מצוות "לא תגנב". פרשתנו מבארת מצווה זו ומרחיבה בה: "כִּי יִגְנַב אִישׁ שׂוֹר אוֹ-שָׂה, וַיִּטְבְּחוּ אוֹ מְכָרוֹ--חֲמִשָּׁה בָקָר, וְיִשְׁלַם תַּחַת הַשּׁוֹר, וְאֶרְבַּע-צֹאן, תַּחַת הַשָּׂה: אִם-בְּמַחְתָּרֶת יִמָּצָא הַגָּנֵב, וְהִכָּה וְיָמַת--אֵין לוֹ, דָּמַיִם: אִם-זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו, דָּמַיִם לוֹ: שְׁלֹם וְשֵׁלִם--אִם-אֵין לוֹ, וְנִמְכַר בְּגִבְתוֹ: אִם-הִמָּצָא תִמָּצָא בְּדוֹ הַגָּנֵבָה, מִשּׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-שָׂה--חַיִּים: שְׁנַיִם, וְשֵׁלִם".

הפסוקים מבארים לנו מה דינו של אדם שגנב. רוב פרשני הפשט פירשו שכוונת הכתוב היא שאם הגנב נמצא בלילה – מותר להורגו, ואם הוא נמצא ביום – אסור להורגו. וכך פסק הראב"ד להלכה. לעומת זאת, אחרים פירשו שהכתוב דיבר בהווה. כלומר כשהתורה כתבה "לילה" אין זה בדווקא אלא היא נתנה סימן מתי הגנב מסוכן לבעל הבית. כאשר הוא מסוכן לבעל הבית – מותר להורגו, אך כאשר הוא אינו מסוכן לבעל הבית – אסור להורגו.

יואל אליצור טוען כי ישנם כמה קשיים העולים מדברי הפרשנים הסבורים שדיבר הכתוב בלשון הווה:

1. כתוב "ואם בשדה ימצא האיש את הנערה המארשה" (דברים, כ"ב, כה). הכתוב לא משתמש בכינויי גוף (ימצא האיש אותה) כי זה מקרה אחר ונערה אחרת. אבל כאן הכתוב אומר: "זרחה השמש עליו" על אותו גנב! (ולכן אם זרחה השמש עליו הוא אותו גנב שעליו דובר שנמצא במחותרת!)
 2. "אם זרחה עליו השמש" מתאר את השתנות הזמן תוך כדי מעשה ולא מתי עצם המעשה קרה. אם הכוונה הייתה אם בבוקר ימצא הגנב... אז היה צריך לכתוב: "ואם בבוקר נמצא הגנב!" בלי השתנות זמן תוך כדי מעשה! מדוע התורה אומרת "אם במחותרת ימצא הגנב".
 - 3 : סדר הדברים. הכתוב ומתחיל בדיני ממונות ("חמישה... תחת השור וארבע צאן תחת השה") עובר לדיני נפשות (זכות בעה"ב להגן על עצמו במחיר חי הגנב) וחוזר לממונות (ישלם) רבים מהפרשנים מפרשים שהפסוק האחרון צריך להיות בהתחלה ו"שנפלה פה טעות".
 - 4 : "ימצא הגנב". מיודע כלומר אותו הגנב המוזכר בהתחלה.
- לאור קשיים אלו ניתן לומר שהרעיון של הפרשה הוא לא "הבא להורגך השכם להורגו", כלל זה ברור. אלא מה שהתורה באה לחדש לנו הוא דין של "עביד איניש דינא לנפשיה" כלומר שהנפגע רשאי לעשות צדק, להחזיר לעצמו את ממונו מבלי להצטרך לבית דין. כלומר, הנפגע רשאי לקחת את ממונו מהגנב בכוח אך ורק סמוך לגניבה ואילו אחרי זה בעל הבית הופך ממתגונן לתוקף ולכן אינו יכול לעשות זאת. וכך, כל הקושיות מתורצות. הגנב שנמצא בלילה הוא הגנב שעליו זרחה השמש, הזמן השתנה תוך כדי מעשה, סדר הדברים הגיוני (אדם גונב אם טבח/מכר – ישלם 4/5. אם נמצא בשעת הגניבה מותר להורגו. אם שעת הגניבה עברה- אסור. אם מצאו את הגניבה-ישלם פי 2, ואותו הגנב שגנב, אם נמצא במחותרת – מותר להורגו).